

Доц. д-р ЧАВДАР НИКОЛОВ

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ "НЕОФИТ РИЛСКИ", гр. БЛАГОЕВГРАД

**БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА БИ МОГЛА ДА СТИГНЕ ДО ПРЕГРЯВАНЕ ЗАРАДИ
НЕДОИЗГРАДЕНАТА ИНФРАСТРУКТУРА**

**OVERHEATING OF THE BULGARIAN ECONOMY COULD COME FROM THE NON
SUFFICIENT BUILD INFRASTRUCTURE**

Assoc. Prof. CHAVDAR NIKOLOV, Ph. D

SOUTHWESTERN UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI", BLAGOEVGRAD

Abstract: The article discusses the problems of the possible overheating of the Bulgarian economy in a short time future period. The conclusion is that a overheating could not be awaited from the side of the inflation, the growth of the incomes, the current account deficit or the credit expansion. The possible source of the overheating of the economy could be the infrastructure. As measure against the overheating the author proposes the investing of the budget surplus to accelerate the building of the now non sufficient infrastructure in Bulgaria.

Key words: overheating, infrastructure, budget surplus

В началото на 2007 година от името на Световната банка и на швейцарската "Креди Суис" излезоха два анализа, които, разглеждайки новите страничленки на ЕС от Източна Европа, касаят и България.¹⁾

Подходът, който прозира в приведените за нашата страна факти и тяхното тълкуване естествено е традиционен за банковите аналитици, сиреч той може да бъде характеризиран като консервативно предпазлив. И трябва да се подчертае, че професионално погледнато, банкерите са в пълното си право да разсъждават точно по този начин, зад умозаклученията им винаги стои грижата за репутацията на банката и съответно за сигурността на парите на спестителите. А последното, от своя страна, се постига на аналитично ниво посредством прилагането на ортодоксални макроикономически възгледи и методи.

Така г-н Томас Лаурсен от Световната банка прави извода, че икономиката на България ще започне още през тази година да прегрява. Наблюдаваният стабилен растеж бил придружен от увеличаващи се рискове, които включвали нарастващите под влиянието

на включването в Евросъюза цени и данъци. За инфлацията допринасяли още кредитната експанзия и растежът на заплатите. Като особен риск за нашата страна се явявал дефицитът по текущата сметка на платежния баланс, който, и това било особено характерно, се покривал от притока на преки инвестиции.

В материала от "Креди суис" се разглеждат възможностите за разширяване на Еврозоната. Относно България се прави заключението, че тя би могла да бъде готова да въведе еврото едва през следващото десетилетие.

Макроикономическият анализ, предназначен за формирането на държавна политика, обаче не е банков анализ. При него е допустимо подходът и методите да се отклоняват от стандартно възприетите, както и от тези тясно предназначени за търговско финансовата сфера. Рисковете, които се поемат и толерират при държавната икономическа политика, са значително по-широки и като набор, и като обхват от тези, които калкулира една банка, дори тя да е от формата на Световната банка.

В частност, във фискалната сфера целевата ефективност в повечето от случаите не може и не бива да се сравнява с тази, която се търси при отпускане на банкови кредити. Казаното важи с още по-голяма сила за една икономика като нашата, за която колкото и да се твърди, че е завършила прехода си към изконното пазарно битие, перманентно излиза, че тя има къде и в какво още да се реформира, донаглася и адаптира.

Разбира се, че инфлацията у нас е и в обозрима перспектива ще си остане висока и затова - въпрос и предмет за загриженост у правителството и БНБ. 6,5% отчетени за 2006 г. не е показател, свидетелстващ за възцарила се европейска вътрешна ценова стабилност или за процес на успокояване на инфлацията. Както по всичко личи, и през 2007 година ценовият растеж ще бъде от подобен порядък, макар правителството да предвижда едва 4,4 %.

Национално ценово равнище от 43% спрямо това в Европейския съюз само по себе си изглежда като инфлогенен фактор. Фактът, че при търгуемите стоки то възлиза на 62%, а при различните видове услуги е между 24 и 31% в общи линии подсказва къде в близките години предстои по-слабо и къде по-ускорено движение нагоре. По този начин, калкулирайки сегашния инфлационен диференциал между България и ЕС от 3,7%, към 2010 година би трябвало да достигнем показател за ценово равнище спрямо Евросъюза от около 50%.

Прозрачността на Единния вътрешен пазар в Евросъюза перманентно действа в посока нивелиране на цените. При търгуемите стоки у нас повишаването може да дойде вече по-скоро посредством осъзнаването на алтернативната възможност за експорт, отколкото по пътя на вноса, където вече се е формирало равнище съответстващо на европейското. По линия на износа, примерно, вътрешната цена на брашното може да нарасне поради

факта, че цената му в Гърция е по-висока. При услугите естественото нарастване ще идва от две посоки: междусекторната съпоставка на доходите и постепенното нарастване на вътрешното търсене, включително на това обусловено от международния туризъм. Скокообразен ръст на цените на услугите, както показва опитът, може да се получи при въвеждането на еврото без съответен ценови административен контрол, но за това ще стане дума отново в края на текста.

В същото време понастоящем е откровено пресилено да се твърди, че повишението на доходите у нас съществено стимулирало инфлацията. Един от големите проблеми за българската икономика си остава липсата на отрегулиран обществен механизъм за осъвременяване на трудовите възнаграждения и пенсиите така, че те да компенсират нарастването на цените и да отчитат икономическия растеж. Единствено за 2007 година може да се твърди, че минималната работна заплата ще изпревари с около 0,5% производното на инфлацията и растежа, но това се случва еднократно след доста години на практически спад и стагнация на доходите.

Все пак главният аргумент против диагнозата, че нашата икономика е започнала да прегрява, поради причините изтъкнати във визирания анализ на Световната банка, е този че през последните години растежът на брутния вътрешен продукт на практика се осъществява при висока инфлация, тоест при нарастване на цените равно на това на БВП или превъзхождащо го с 1-2 процентни пункта. Затова няма особена логика точно през 2007 година въпросната зависимост да престане да действа и така да се стигне до прегряване на икономиката – тоест до висока инфлация без или с нисък растеж.

Що се отнася до високия дефицит по текущата сметка на българския платежен баланс, наблюдаван през последните

години, то като че ли тук се натъваме на най-интересния феномен в развитието на нашата икономика. Авторите изследвания, публикувани само преди няколко месеца в сп. "Икономика и управление" 2), показват, че навлизането на чуждестранните преки инвестиции у нас се явява главната причина за дефицита във външната ни търговия, който от своя страна непосредствено резултира в дефицит по текущата сметка. Така 73% от негативното салдо по задграничния ни търговски обмен за периода 1998-2005 г. е вследствие от навлизането у нас на чужд капитал под формата на инвестиции и на външно задлъжняване на частния сектор. Изчисленията показаха още, че само преките чуждестранни инвестиции причиняват над две трети (68%) от отрицателното търговско салдо.

Еднозначният извод, който може да се направи на базата на гореприведената аналитична информация е, че погледнат във въпросния ракурс, рискът, който носи дефицитът по текущата сметка не бива да се надценява, както това обичайно правят правителството и международните институции.

Възприемането на същия възглед е препоръчително и по отношение на наблюдаваната у нас кредитна експанзия от страна на местните и чуждестранните търговски банки. Прегледът на кредитните портфейли показва само 2-2,5% лоши кредити, което състояние далеч не предлага основания за настоятелни опасения и респективно за негативни сценарии. Ситуацията повече свидетелства в полза на това, че едва ли и от страната на кредитирането краткосрочно може да се стигне до прегряване на икономиката.

Резултатите от направения от нас анализ на зависимостта между външнотърговския дефицит и прилива на преки чуждестранни инвестиции би следвало да накарат правителството ни да преосмисли досегашната политика на бюджетни излишъци, възлизащи на

около 3% от БВП. България би следвало да предпочете инвестирането на парите в съвременна инфраструктура: магистрали и тунели, високоскоростни ж.п. линии и ж.п състав, модерни депа за боклук и заводи за преработването му. Евентуалното пренасочване на освободената от ликвидирането на излишъка сума за бюджетно разходни цели, възлизаща на поне 1 милиард лева, ще позволи намирането на липсващите засега средства за кофинансиране, изискуеми при усвояването на средства от европейските структурни фондове.

Влагането на бюджетния излишък в инфраструктура освен че притежава най-общ пожелателен смисъл би следвало понастоящем да изиграе също така важна макроикономическа роля, наред с тази, че ще допринесе за допълнителен растеж от 1 или 2 процентни пункта. Проблемът е там, че инфраструктурата на България започва в нарастваща степен да се разминава с потребностите на икономическото развитие. Може спокойно да се приеме, че от 16 до 48% от пътната ни мрежа е напълно амортизирана 3), вагонният и локомотивният парк в страната е на средна възраст от над 25 години, сметообработката в България се намира на равнище от началото на XX век, а затварянето на двата блока на АЕЦ "Козлодуй" поставя през сериозни изпитания не само енергийните баланси на Македония, Албания и Черна гора, но и в най-непосредствено бъдеще този на България. В същото време проблемите с автомобилния трафик в София и големите градове и тези с недостига на съвременен обществен транспорт придобиват направо инфарктни характеристики.

По този начин се откроява една реална и доста сериозна заплаха за стабилността на високите темпове на икономическо развитие на България в бъдеще. Ако се стигне до прегряване на нашата икономиката, то ще е в резултат именно на липсата на адекватна

инфраструктура. Най-лошото в контекста тук е, че признаците за такова прегряване видимо зачестяват и затова може да се направи изводът, че затрудненията в българската икономика предстоят да се случат краткосрочно, може би даже до година-две.

Правителствен отказ от откровено неправилната политика на бюджетни излишъци обаче не се очертава, въпреки че поне досега никой не е опровергал горепоказаните резултати от нашите анализи. При първоначален замисъл за бюджетен излишък за 2007 г. от 0,7% от БВП вече официално се говори за натрупването на цели 2%.

Трябва задължително да се подчертае, че бюджетният излишък притежава само външните черти на гаранция за икономическа стабилност. Сам по себе си той предпрограмира сега и за в бъдеще сериозни икономически и социални трусове, някои от които явно не могат да се съзрат от пръв поглед. Както напоследък бе подчертавано, при това не само в авторските публикации, фактическите структурни дефицити в нашата страна, най-вече в разрез инфраструктура и социална политика, са огромни. Затова рисковете от превъртането в икономиката на досега замразяваните като бюджетен излишък

пари определено си струват повече, отколкото безразборното отлагане за неопределено бъдеще на решаването на належащи проблеми.

И тук идва ред да разгледаме заключението, което е направила "Креди Суис". То напълно съвпада с нашето мнение, многократно публикувано през последните две години, а именно, че 2009-2010 година са за България прекалено амбициозен проект за въвеждане на еврото 4). Вместването в досегашните срокове би означавало полагането с оглед обуздаване на инфлацията на социално икономически крайно неприемливи усилия за контрол върху публичните разходи. Което пък конкретно трябва да се разбира поне като удвояване на бюджетния излишък до 4-5% даже до 6% от БВП.

Такова действие би се разположило в дисонанс с наличната логика на икономическото развитие на страната ни и по този начин би имало дългосрочни негативни социални и икономически последици. В тази връзка следва настоятелно да се препоръча отлагането на влизането ни в Еврозоната в съответствие с указания от швейцарската банка времеви хоризонт, а именно някъде за периода 2012-2015 г.

1) Цитирано по actualno.com 02-03.02.2007

2) Вж. сп. "Икономика и управление" бр.3/2006

3) Вж. авторската публикация "Финансови аспекти на пътното строителство през прехода и след това" в сп. "Финанси" бр.3/2006

4) Вж. особено "Европейската интеграция: шокове и терапия" в сп. "Финанси и финансова политика" бр.2/2005, както и гл. "Външни фискални шокове" в "Международни публични финанси" Университетско издателство "Неофит Рилски", Благоевград 2006

Value Added Tax in Bulgaria on the Threshold of the EU Accession:

A Comparative Survey